

ISSN (E): 2181-4570

ABDURAUUF FITRATNING “OILA” ASARIDA TA’LIM-TARBIYAGA OID PEDAGOGIK- DIDAKTIK USLUBLARI

Omonaliyeva Munavvar Mamanazar qizi

DTPI Pedagogika fakultetim Pedagogika yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdurauf Fitratning tarbiya masalariga nisbatan pedagogik qarashlari va "Oila" asarining yoshlar orasida tarbiyaviy va axloqiy vazifasi va uning ahamiyatga molik jihatlari, yurt farovonligi uchun oilaning ahamiyati haqida so‘z boradi.

Аннотация: В данной статье педагогические взгляды Абдурауфа Фитрата на воспитательные вопросы и воспитательно-нравственную роль произведения "Семья" среди молодежи и его значение. В нем говорится о важности семьи для благосостояния страны.

Annotation: In this article, Abdurauf Fitrat's pedagogical views on educational issues and the educational and moral role of the work "Family" among young people and its importance. It talks about the importance of the family for the well being of the country.

Kalit so‘zlar: Ta’lim, tarbiya, odob, axloq, sog‘lom fikrlilik, pedagogik-didaktik uslub, kishilik jamiyati, shaxsiy erkinlik.

Ключевые слова: Образование, воспитание, нравы, здравый смысл, педагогико-дидактический метод, индивидуальное общество, личная свобода.

Key words: Education upbringing, manners common sense, pedagogic-didactic method, individual society, personal freedom.

Kirish: Abdurauf Fitrat yirik davlat arbobi taniqli tilshunos va adabiyotshunos olim O‘zbekistonda maktab va ta’lim- tarbiya rivojiga katta hissa qo‘shgan yetuk ma’rifatparvar islohotchi pedagog sifatida xalq xotirasida qoldi. Fitrat bitta narsa bilan cheklangan olim emas har jabhada o‘ziga xos o‘ringa ega bo‘ladi. U zullisonayn yozuvchi turk(o‘zbek) tilining asoschisi bo‘lmish Alisher Navoiy asarlarini davom ettirib, o‘zbek va fors-tojik tillarida birday mukammal asarlar yaratgan buyuk mutafakkirdir. Bundan tashqari ta’lim-tarbiya masalalariga bag‘ishlangan odob axloq qoidalari haqidagi asarlarning muallifi.

Asosiy qisim: Shular jumlasiga "Rahbari najot" asarini kiritishimiz mumkin. Adib ushbu asarida ta'limning bola hayotida alohida o'rin egallaganligi va tarbiya bilan ta'lim har qanday vaziyatda bir birini to'ldirib turishi va bir biri bilan chambarchas bog'liqligi to'g'risida va yana asarning uchinchi bobi oila masalalariga bag'ishlanganligi hozirgi davrda ham katta ahamiyatga egadir.

Abdurauf Fitratning axloqiy qarashlari milliy o'zlikni anglash haqidagi g'oyalar asosan uning "Oila yoki oila boshqarish tartiblari" nomli asarida berilgan. Oila asradagi axloqiylik va milliy o'zlikni anglash masalalari barcha yoshlarni ilm ma'rifatga va tarbiyaviy ahamiyatga egaligi bilan ajralib turadi. Oila asarida ham tanqidiy ham da'vat ruhi kuchli. Fitrat ona Turkistonini ozod ko'rishni istaydi buning uchun esa har bir turkistonlik odob-axloq va erk o'chog'i bo'lishi lozim edi. Fitrat ota-onaning vazifasi o'z bolalarini yetuk kishilar qilib tarbiyalashlari zarurligi uqtiradi - bunda:

- 1) jismoniy tarbiya –salomatlik;
- 2) aqliy tarbiya -sog'lom fikrlilik;
- 3) axloqiy tarbiya -axloqi sano;

ya'ni axloqiy poklikka e'tibor berish kerakligi ta'kidlanadi.

Oilaning asosiy vazifasi yosh avlodni tarbiyalashdir. Bolalar axloqiy tarbiyasida avvalo o'zi yashayotgan atrof-muhit muhim ahamiyatga ega ekanligini alohida ta'kidlaydi. Olim ijtimoiy muhitning bola tarbiyasidagi ahamiyati juda katta ekanligini ko'rsatib beradi. U bolalarni suvga o'xshatadi: "Suv qaysi rangli idishda bo'lsa, o'sha rangda tovlangani kabi, bolalar ham qanday muhitda bo'lsalar, o'sha muhitning har qanday odat va axloqini qabul qiladilar. Axloqiy tarbiyaning eng buyuk sharti shundaki, bolalar ko'proq yaxshi va yomon ahvolini o'z uylaridan, ko'chadagi o'rtoqlaridan, maktabdagi o'quvchilardan qabul qiladilar". Bu fikrlari bilan aytmog'chimiz bola tarbiyasida faqatgina maktab emas balki avvalo oila va jamoatchilik shug'ullanishi to'g'risida va oilada axloq tarbiyasi doirasida ota-onaning o'rni beqiyos ekanligi haqida aytib o'tgan.

Fitrat axloqi buzuvchi kishilarni maktabda muallimlik vazifasiga emas, balki maktab qorovulligiga ham yaqinlashtirmasliklarini juda to'g'iri harakat deb biladi. Yana u bolalar axloqiga zararli bo'lgan, yoshiga mos kelmaydigan kitoblarni bolalarning o'qishlariga ruxsat bermaslik kerak deydi. Chunki o'zi ta'kidlaganidek har qanday axloqida nuqsonlari bor inson o'z-o'zidan bola psixikasiga o'z ta'sirini o'tkazishi mumkin, shuning uchun iloji boricha unday insonlarni ta'lim dargohidan

uzoqroqda tutishi kerak. Va faqatgina uzoqda tutish bilan ish bitmaydi bunday tarbiyasida kamchiligi bor insonlar o'z ustida ishlashari va o'zlarini taftish qilishi uchun imkoniyat yaratish kerak.

Fitrat o'z asarlarida vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik, maqsad sari intilish, insonlarga mehr-shavqatli bo'lish, o'z manfaatlaridan xalq manfaatini yuqori qo'yish g'oyalarini ulug'laydi. U o'zining "Hind sayyohi", "Rahbari najot" singari asarlari orqali ma'rifatparvar va yozuvchi sifatida musulmonlarni, eng avvalo yoshlarni g'aflat uyqusidan uyg'otishga, eng muhimi, o'zligini tanishga, fan-texnikani rivojlantirish uchun g'ayrat bilan o'qish o'rganishga undaydi.

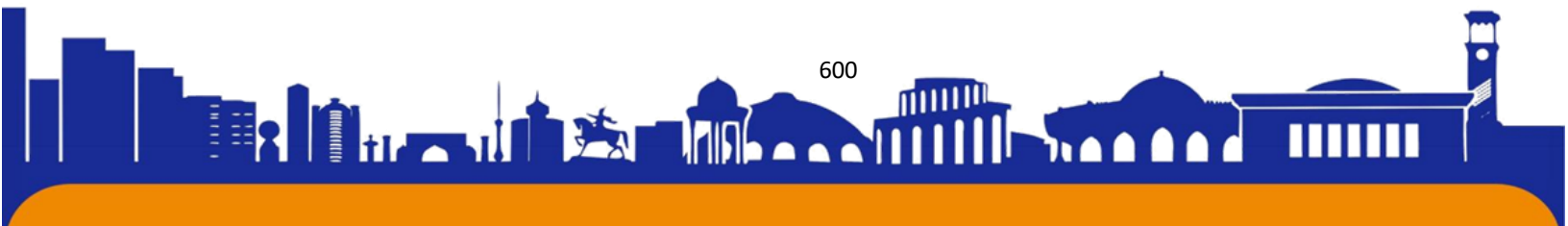
Fitrat bolaga beriladigan bilim uning yoshi va bilish darajasiga mos bo'lishi, bolaga qiyinlik qilmasligini, agar beriladigan bilim bolaga juda oson yo juda qiyinlik qilsa u bilim olishdan bezib qolishini uqtiradi. Fitratning "Oila" asari yosh avlod uchun qo'llanma bo'luvchi hayotiy tarbiyaviy asardir. Ushbu asarda pedagogik-didaktik uslubdan ham mahorat bilan foydalanilgan.

Turkistonni va turkistonliklarni ozod ko'rish va milliy mustaqillik mafkurasi asarning ruhiga singdirilgan, uni o'qigan kishilar nafaqat axloqiy fazilatlar va ularga qanday erishish kerakligini, milliy ozodlik, shaxsiy erkinlik nimayu, uni qanday qilib qo'lga kiritish mumkinligini anglatuvchi adibning qalbidagi so'zlarni qalban his qildirguvchui tarbiyaviy asardir. Oila asarida oilaga nisbatan qarashlari zaminini Qur'oni Karimda shu masala bo'yicha olg'a surilgan fikr va g'oyalar tashkil etadi.

Shuning uchun ham bu asar o'z zamonidagi taraqqiyparvar yoshlar uchun iliq kutib olingan va hozirgi kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan va hozirgi kun uchun ham muhim qo'llanma bo'lib xizmat qilmoqda. Chunki oila asosini to'g'iri qurmasdan va yosh avlodni to'g'iri yo'lda tarbiyalamasdan turib jamiyatni isloh qilish, uning rivojini taraqqiyot sari yo'naltirish mumkin emas. Qayerda oila munosabatlari mustahkam va intizomli va kuchli bo'ladigan bo'lsa jamiyat va davlat ham shunday bo'ladi. Mamlakat rivojlanishi uchun avvalo tarbiyani oiladan boshlash kerak, oilada muhit qanday bo'ladigan bo'lsa ushbu muhit jamiyat uchun ham o'z ta'sirini o'tkazadi.

Oila Fitratning talqinida uch muhim komponentdan iborat:

- 1)Er
- 2)Xotin
- 3)Farzandlar

ISSN (E): 2181-4570

Ana shu uch komponentning har biri nozik spesefik jihatlariga ega. Chunki er va xotin uchun oila qurish asosiy muammo. Ko‘ramizki oila va farzand masalasi erkak va ayolning xususiy masalasi emas. Farzand nafaqat ota-ona hayotining davomi balki ayni paytda millatning ham iqtidori, obro‘-e‘tiborini belgilaydigan zanjir xalqasidir. Millat esa Vatan mamlakatning yuragi demakdir. Oila masalasi o‘z o‘rnida uchga bo‘linadi:

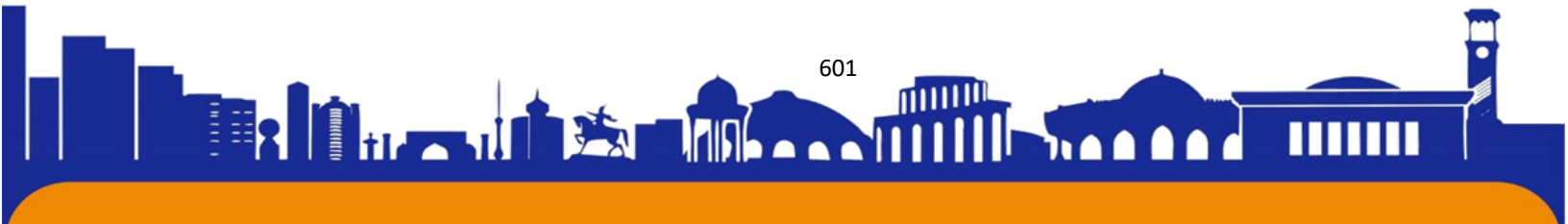
- 1) Millat;
- 2) Mamlakat;
- 3) Kishilik jamiyati:

degan uchlikni tashkil etuvchi omillar xalqni tashkil etadi. Mana shu uch bob birlashib butun bir xalqni tashkil qiladi. Bundan kelib chiqadiki biz qanchalik mamlakatni rivoj toptirishga harakat qilar ekanmiz avvalo oiladan boshlashimiz kerak barcha ishni oiladagi muhitga va tarbiyaga asosiy e‘tiborni qaratishimiz kerak.

“Oila” asari Turkiston milliy uyg‘onishida benihoya katta rol o‘ynaydi. Ayni paytda ham ushbu asar ma‘naviy ma‘rifiy ahamiyatini yo‘qotmagan holda hozirgi yoshlar uchun ham ahamiyatga molik. Asarning ikkinchi bobi farzand tarbiyasiga bag‘ishlangan. Fitrat o‘z o‘rnida tarbiya muhimligi va uni o‘z o‘rnida uchga bo‘lish mumkin deydi: Yani bular: aqliy tarbiya, jismoniy tarbiya va ruhiy tarbiyani nazarda tutadi. Darhaqiqat bu uchulasi bir biri bilan chambarchas bog‘liq va bir-birini to‘ldirib turadi va bolani komil shaxs qilib tarbiyalash uchun asosiy komponent hisoblanadi.

Xulosa:

“Bu dunyo kurash maydonidir, bu maydonning quroli sog‘lom jism-u tan va aql va axloqdir. Lekin ana shu qurol-aslahamiz zang bosib chirib ketgan, Shunday qurollar bilan bu dunyoda bizga na saodat va na rohat bor”. Bundan kelib chiqadiki bizning asosiy qurol aslahamiz yosh avloddir. Yosh avlodga qanchalik darajada yaxshi ta‘lim tarbiya beradigan bo‘lsak, ularda hozirdan bilim ko‘nikma va malakalarni shakllantirib boradigan bo‘lsak, ertangi kunda mamlakat ravnaqiga hissa qo‘shadigan farzandlar yetishib chiqadi. Axir muhtaram birinchi Prezidentimiz Islom Abdug‘aniyevich Karimov bekorga aytmagan: “Biz oldingi bizdan o‘tgan ajdodlarimiz bilan faxrlanamiz, lekin hozirgi kunda faqatgina faxrlanishning o‘zi yetmaydi o‘zimiz ham ularga munosib avlod bo‘lish uchun harakat qilishimiz kerak” deya ta‘kidlagan. Shunday ekan mamlakat ravnaqi va xalq osoyishtaligi uchun oila juda katta ahamiyatga ega. Axir shu oilada O‘zbekistonning ertangi egasi tarbiya topayapti.

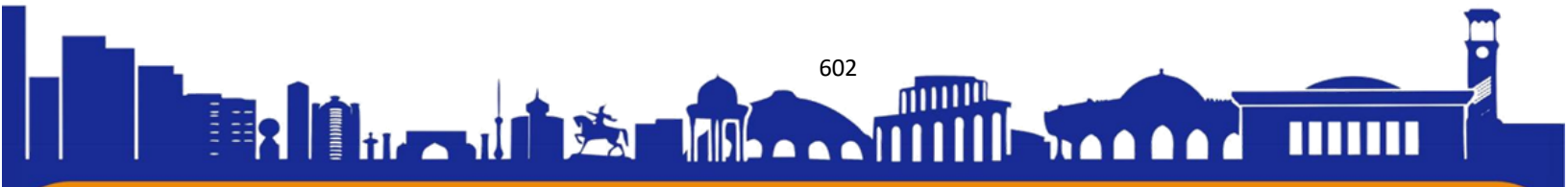

ISSN (E): 2181-4570

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Islom Abdug‘aniyevich Karimov “Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch”
2. Abdurauf Fitrat “Oila”
3. Sanobar Nishonova Komiljon Hashimov “Pedagogika tarixi”
4. Asqar Zunnunov, Muzaffar Xayrullayev, Boqijon Tuxliyev Narimon Xotamov “Pedagogika tarixi”
5. Norbutaevna, N. D., & Kizi, M. R. S. (2022). PEDAGOGICAL SYSTEM FOR FORMING SPIRITUAL COMPETENCE OF STUDENTS IN MODERN CONDITIONS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(3), 754-760.
6. Donaeva, N. (2022). PEDAGOGICAL SYSTEM OF FORMING SPIRITUAL MATURITY IN STUDENTS IN INFORMATION ENVIRONMENT. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(12), 64-72.
7. Donayeva, N. N., & Normurodova, F. A. (2021). O‘QUVCHILARDA MANAVIY-AXLOQIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISHDA ZAMONAVIY AXBOROT VOSITALARIDAN FOYDALANISH. *Academic research in educational sciences*, 2(NUU Conference 1), 214-216.
8. Donayeva, N. N. T. (2020). ZAMONAVIY AXBOROT MUHITIDA O‘QUVCHI YOSHLARNING MA’NAVIY-AXLOQIY QIYOFASINI YUKSALTIRISH. *Студенческий вестник*, (22-8), 65-66.
9. Чарыев, И. Профессор кафедры Педагогике ТерГУ. Одинабобоев Фазлиддин, Магистрант 2-курса ТерГУ. СОВРЕМЕННЫЕ ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ. *Научно-практический журнал «Энигма» Выпуск № 32 (Апрель 2021).*, 93.
10. Abdurazakov, F. A., & Meliev, S. K. (2022). Interactive Methods Used In The Formation Of Creative Activity (On The Example Of Primary School Students). *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(1), 257-262.
11. Abdurazakov, F. A., & ugli Odinaboboev, F. B. (2022). Pedagogical importance of using module educational Technologies in the system of continuous education on the basis of modern approaches. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(1), 173-180.
12. Abdunabievich, F. A., Ugli, F. O. B., & Norbutaevna, N. D. (2022). TYPES OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES THAT CORRESPOND TO THE SPECIFICS OF MORAL AND AESTHETIC EDUCATION AND TEACHING OF STUDENTS.

ISSN (E): 2181-4570

13. Абдуразақов, Ф. (2022, October). ЎҚУВЧИЛАРГА АХЛОҚИЙ-ЭСТЕТИК ТАРБИЯ БЕРИШДА НОТИҚЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. In *E Conference Zone* (pp. 110-115).

14. Абдуразақов, Ф. (2022). ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИДА УҚУВЧИЛАРНИНГ НОТИҚЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. *Conferencea*, 78-84.

15. Abdurazakov, F. (2022). SPEAKING SKILLS FORMATION MECHANISMS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(11), 91-100.

16. Xudayqulov, X., & Abdurazaqov, F. (2022). ЁШЛАР ОРАСИДА НУТҚ МАДАНИЯТИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ. *Science and innovation*, 1(В7), 815-821.

17. Абдуразақов, Ф. А. (2023). ОҒЗАКИ ВА ЁЗМА НУТҚҚА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР. *Journal of Universal Science Research*, 1(1), 36-42.

18. Абдуразақов, Ф. (2022). У^ УВ МАШҒУЛОТЛАРИДА У^ УВЧИЛАРНИНГ НОТИҚЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ.

19. Abdurazaqov Fazliddin Abdunabiyevich. (2023). OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARIGA TARBIYA BERISHDA PEDAGOG NUTQI. *Journal of Universal Science Research*, 1(4), 16–23. Retrieved from <http://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/396>

20. Baxriddin o'g'li, F. O., Abdunabiyevich, F. A., & Norbo' Tayevna, N. D. (2022). IMPROVING VOCATIONAL EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY DEVELOPING PRIMARY MECHANISMS OF NATIONAL CRAFTS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(02), 577-580.

21. Абдуразақов, Ф. (2022). О 'quvchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish. *Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире*, 1(3), 16-22.

22. ABDUNAYEVICH, F. тикланишдан-миллий юксалиш” деган дастурий ғоя ёшларни Она юртга са-доқат рухида тарбиялаш, уларда ташаббускорлик, фидойилик, ахлоқий фази-латларни шакллантириш-ўта шарафли вазифа эканлигини таъкидлаган

